

Ганджа Степан Ігорович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота
Тернопільський національний педагогічний університет імені В.Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
Stepan85@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6867-0658>

ОСНОВОПОЛОЖНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Анотація. Здійснено аналіз основних напрямів соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні в умовах воєнного стану та масштабних внутрішніх міграційних процесів. Мета дослідження полягає у виокремленні та аналізі основних напрямів соціального забезпечення ВПО в Україні, що забезпечуватиме створення умов для відновлення життєвих можливостей ВПО, їх соціальної стабільності та повноцінної інтеграції у приймаючі громади. Методи дослідження: систематизація та узагальнення нормативно-правових основ, аналіз основних напрямів соціального забезпечення ВПО, аналітико-системне теоретичне узагальнення. Досліджено, що соціальне забезпечення ВПО в Україні є багаторівневою системою, яка поєднує матеріальні, соціальні, правові та інтеграційні механізми підтримки. Ефективність цієї системи залежить від комплексності підходу, узгодженості дій державних органів і громад, достатності ресурсів та орієнтації на довгострокове відновлення соціального потенціалу переміщених осіб. Соціальне забезпечення ВПО в Україні є невід’ємною складовою державної соціальної політики, яка спрямована на гарантування конституційних прав громадян в умовах надзвичайних соціальних викликів, має комплексний характер і поєднує кілька взаємопов’язаних вимірів – правовий, економічний, соціальний та організаційний. Охарактеризовано нормативно-правові засади соціального захисту ВПО, визначено ключові механізми державної підтримки, окреслено проблемні аспекти та перспективи вдосконалення системи соціального забезпечення. Комплексна система підтримки ВПО включає низку взаємопов’язаних напрямів, які охоплюють соціальну інтеграцію, доступ до освіти і медичних послуг, сприяння працевлаштуванню та економічній самостійності, забезпечення житлом, доступ до соціальних послуг, а також матеріальну і фінансову підтримку.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальне забезпечення, соціальний захист, напрями соціального забезпечення, соціальні послуги.

Вступ. Масштабні внутрішні міграційні процеси, спричинені воєнними діями, зумовили формування в Україні комплексної системної програми соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО). Правовий статус цієї категорії громадян визначається положеннями Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [11], який закріплює гарантії держави щодо реалізації їхніх прав, свобод та законних інтересів. У законодавчому полі соціальне забезпечення ВПО виступає складовою державної соціальної політики та охоплює систему правових, економічних, організаційних і соціальних заходів, спрямованих на подолання наслідків вимушеного переміщення, відновлення соціального функціонування особистості та їх інтеграцію у приймаючі громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціального забезпечення та захисту ВПО в Україні є на сьогодні досить актуальним для науковців різних галузей наук, зокрема питання внутрішнього переміщення населення в Україні на сьогодні активно досліджується сучасними науковцями, серед яких І. Грицай, Л. Наливайко [5]; разом з тим, окремі аспекти соціального захисту населення стали предметом наукових досліджень І.Алімова [2], В.Боняк [3], Є.Поляріна та О.Акімова [10], Е. Степанова [13]; важливими є дослідження Л.Чвортко [14] у яких аналізується соціальне страхування як складова вітчизняної системи соціального захисту ВПО. На сучасному етапі дослідження проблеми, вагомим є наукові доробки Т.Кульчицького [8] у яких здійснено правове регулювання соціального захисту та правовий аналіз соціального забезпечення ВПО в Україні, а А.Чиркін, А.Храпська [15] подають порівняльний характер міжнародно-правового регулювання та досвіду зарубіжних країн забезпечення прав внутріш-

ньо переміщених осіб. Дослідження Т. Павлюка та Л.Середницької [9] зосереджені на висвітленні правових аспектів регулювання соціальних послуг та здійснення соціальної підтримки ВПО в умовах війни, а у наукових дослідженнях М.Козловець та З.Залібовської-Ільницької [7] ґрунтовно висвітлено питання, пов’язані з правовими аспектами соціального захисту ВПО як складової державної соціальної політики України, основні підходи до соціального захисту ВПО.

Мета статті: виокремити та охарактеризувати основні напрями соціального забезпечення ВПО в Україні, що забезпечуватиме створення умов для відновлення життєвих можливостей ВПО, їх соціальної стабільності та повноцінної інтеграції у приймаючі громади.

Методи дослідження: систематизація та узагальнення нормативно-правових основ, аналіз основних напрямів соціального забезпечення ВПО, аналітико-системне теоретичне узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Соціальне забезпечення ВПО в Україні є невід’ємною складовою державної соціальної політики, яка спрямована на гарантування конституційних прав громадян в умовах надзвичайних соціальних викликів, має комплексний характер і поєднує кілька взаємопов’язаних вимірів – правовий, економічний, соціальний та організаційний. При цьому, правові засади соціального забезпечення та реалізацію його основних напрямів визначено положеннями Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [11] та Закону України «Про соціальні послуги» [12], що закріплюють механізми реалізації державних гарантій і визначають організаційні принципи надання допомоги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Зокрема, М. Козловець, З. Залібовська-Іль-

ніцька звертають увагу на те, що виникнення права на соціальний захист у ВПО пов'язане із моментом взяття її на облік та реєстрацією у Єдиній інформаційній базі даних про ВПО [7, с.522].

Правовий вимір передбачає нормативне закріплення статусу ВПО, визначення їхніх прав і свобод, процедур реєстрації, отримання соціальних виплат, відновлення документів, доступу до житла, освіти, медичної допомоги та працевлаштування. Зауважимо, що окрім надання гарантій, правовий компонент включає механізми захисту порушених прав, можливість оскарження рішень органів влади, а також інструменти правопросвітницької роботи серед ВПО. Важливим є те, що саме правове регулювання соціального забезпечення створює основу для функціонування всієї системи підтримки, забезпечує рівність ВПО перед законом та унеможливує дискримінацію [2; 3; 7; 8].

У свою чергу економічний вимір соціального забезпечення пов'язаний із перерозподілом фінансових ресурсів для підтримки осіб, які втратили джерела доходу внаслідок вимушеного переміщення. Він охоплює систему грошових виплат, компенсацій, субсидій, програм підтримки підприємництва та зайнятості, адже саме економічна складова спрямована не лише на задоволення базових потреб, а й на стимулювання самостійності, економічної активності та відновлення життєстійкості [2; 3; 7; 8].

Стосовно організаційного виміру, треба наголосити що він відображає структуру суб'єктів, які реалізують політику соціального забезпечення ВПО. До них належать центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, служби соціального захисту, центри надання соціальних послуг, заклади освіти й охорони здоров'я, а також громадські та міжнародні організації, адже від їхньої ефективної координації діяльності, чіткого розподілу повноважень, функціонування інформаційних реєстрів та моніторингу потреб ВПО, залежить розвиток партнерських механізмів між державою, громадянським суспільством і міжнародними донорами які працюють з ВПО [2; 3; 7; 8].

Соціальний вимір має особливе значення, оскільки вимушене переміщення супроводжується не лише матеріальними втратами, а й порушенням соціальних зв'язків, психологічною травматизацією та зміною соціальних ролей, при цьому основна увага повинна бути зосереджена на формуванні навичок самопомоги, розвитку соціальної компетентності, зміцненню життєстійкості ВПО, а соціально-організаційні заходи спрямовані на відновлення соціального функціонування особистості – її здатності виконувати соціальні ролі, взаємодіяти з оточенням, брати участь у житті громади, що реалізується через соціальний супровід, психологічну підтримку, адаптаційні програми, інтеграційні заходи, роботу з дітьми та сім'ями ВПО [3; 9; 14].

Особливо важливим є те, що подолання наслідків вимушеного переміщення передбачає комплексне реагування на втрату житла, роботи, соціального статусу, а також на психологічні наслідки травматичного досвіду, а відновлення соціального функціонування означає поступове повернення особи до активної участі в економічному, соціальному та культурному житті суспільства. У цьому процесі важливим є не лише отримання матеріальної підтримки, а й формування відчуття приналежності до нової громади, відновлення довіри до соціальних інститутів та зміцнення соціального статусу, а інтеграція у приймаючі громади виступає кінцевою метою соціального забезпечення ВПО. Вона передбачає взаємну адапта-

цію як переміщених осіб, так і місцевого населення, формування толерантного соціального середовища, розвиток механізмів громадської участі. Інтеграційний підхід виходить за межі короткострокової допомоги й орієнтований на довготривалу соціальну стабільність, згуртованість та зміцнення суспільної солідарності [2; 13; 15].

Таким чином, соціальне забезпечення ВПО є багатовимірною системою державних заходів, що поєднує правові гарантії, економічну підтримку, організаційну координацію та соціальні механізми адаптації та соціалізації. Його стратегічна мета полягає не лише у мінімізації наслідків вимушеного переміщення, а й у створенні умов для повноцінного відновлення соціального потенціалу особистості та забезпечення соціальної стійкості українського суспільства в цілому. На сучасному етапі, досягнення мети соціального забезпечення ВПО може бути забезпечена реалізацією основоположних напрямів соціального забезпечення ВПО в Україні [2; 3; 13; 15].

Комплексна система підтримки ВПО включає низку взаємопов'язаних напрямів, які охоплюють соціальну інтеграцію, доступ до освіти і медичних послуг, сприяння працевлаштуванню та економічній самостійності, забезпечення житлом, доступ до соціальних послуг, а також матеріальну і фінансову підтримку, – кожен із цих напрямів має власну специфіку, однак їх ефективна реалізація можлива лише за умов комплексного та узгодженого впровадження [4].

Соціальна інтеграція ВПО є одним із ключових напрямів їх соціального забезпечення, оскільки саме вона створює умови для повноцінної участі переселенців у суспільному житті приймаючих громад. Інтеграція передбачає процес адаптації осіб до нових соціально-економічних, культурних та побутових умов, формування соціальних зв'язків із місцевим населенням та включення у громадське життя, а право на соціальний захист включає особи отримувати пенсію, соціальну допомогу, допомогу у разі втрати працездатності чи годувальника, безробіття та інші [5].

Важливу роль у забезпеченні соціальної інтеграції ВПО відіграють органи місцевого самоврядування, центри соціальних служб, громадські організації та міжнародні гуманітарні структури, так як вони реалізують програми соціальної адаптації, організують інформаційні та консультативні заходи, сприяють участі переселенців у громадських ініціативах і соціально-культурних проектах. Важливим у реалізації цього напрямку є необхідність приділення значної уваги психологічній підтримці ВПО, оскільки внутрішнє вимушене переміщення часто супроводжується стресом, дезадаптацією, соціальною ізоляцією та втратою звичних соціальних зв'язків, саме тому соціальна інтеграція має виступати базовим механізмом відновлення соціального статусу ВПО, що забезпечує передумови для реалізації інших напрямів соціального забезпечення.

Одним із важливих напрямів соціального забезпечення ВПО є також доступ до освіти та охорони здоров'я, що є основоположним правом людини, а для ВПО він має особливе значення, оскільки сприяє стабілізації життєвих умов і підвищує можливості їх подальшої інтеграції у суспільство. Саме тому у сфері освіти державна політика повинна бути спрямована на створення рівних можливостей для дітей, молоді та дорослих із числа ВПО щодо здобуття освіти на всіх рівнях. При цьому заклади дошкільної та загальної середньої освіти повинні забезпечувати збереження дітей ВПО за місцем фактичного про-

живання, а заклади вищої освіти надавати підтримку, зокрема соціальні стипендії, пільги на проживання в гуртожитках, спрощені процедури переведення з інших навчальних закладів.

Наступний напрям соціального забезпечення ВПО реалізується у сфері охорони здоров'я та виконує важливе завдання – забезпечення доступу ВПО до первинної медичної допомоги, спеціалізованого лікування та реабілітаційних послуг, він виступає важливим елементом соціальної стабілізації ВПО є доступ до освіти та медичних послуг, що забезпечує реалізацію базових прав людини та сприяє відновленню соціального потенціалу ВПО. Освітні можливості дозволяють дітям і молоді продовжувати навчання, що запобігає втраті людського капіталу та створює передумови для їх майбутньої професійної реалізації. У свою чергу, доступ до медичних послуг забезпечує підтримку фізичного та психічного здоров'я переселенців, що є необхідною умовою їх активної участі в соціальному та економічному житті. Здоров'я та освіта безпосередньо впливають на можливість працевлаштування, а також на рівень соціальної інтеграції переселенців. Особливо актуальними у реалізації цього напрямку є програми психосоціальної допомоги, спрямовані на подолання наслідків травматичного досвіду, пов'язаного з вимушеним переселенням.

Економічна інтеграція ВПО є важливим напрямом їх соціальної стабільності та самостійності, так як можливість отримати роботу або розпочати власну справу сприяє не лише матеріальному забезпеченню переселенців, а й їх повноцінній інтеграції у приймаючі громади. У реалізації окресленого напрямку соціального забезпечення важливу роль відіграє державна служба зайнятості, пропонує ВПО програми професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно до потреб ринку праці. Також впроваджуються програми підтримки підприємницької діяльності, грантові ініціативи, фінансова допомога для започаткування власної справи. Працевлаштування ВПО має значний соціальний ефект, оскільки сприяє зменшенню соціальної залежності від державної допомоги, підвищує рівень самозабезпечення та стимулює розвиток місцевих економік.

Однак, хоча держава забезпечує доступ до програм перекваліфікації та сприяє працевлаштуванню, рівень зайнятості ВПО залишається нижчим порівняно із загальнонаціональними показниками. Причинами є невідповідність кваліфікацій потребам місцевих ринків праці, обмежені можливості для малого бізнесу, а також психологічні наслідки пережитого стресу, у даному контексті відсутність стабільної зайнятості негативно впливає на довгострокову соціальну інтеграцію та самостійність переміщених осіб.

Наступним важливим напрямом є сприяння працевлаштуванню та економічній інтеграції ВПО, який забезпечує їхню довгострокову соціальну стабільність. Наявність роботи дозволяє переселенцям отримувати стабільний дохід, зменшує залежність від державної допомоги та сприяє відновленню економічної самостійності. Водночас ефективне працевлаштування можливе лише за наявності інших умов: доступу до освіти і професійної підготовки, стабільного житла, медичної підтримки та соціального супроводу. Отже, економічна інтеграція ВПО безпосередньо залежить від функціонування інших складових системи соціального забезпечення.

Одним із стратегічних напрямів є забезпечення ВПО житлом, яке залишається однією з найгостріших соціальних проблем. Житлова політика щодо

переміщених осіб реалізується у кількох форматах: надання місць у тимчасових прихистках і модульних містечках, компенсація витрат на оренду житла, підтримка власників житлових приміщень, які розміщують ВПО, а також розроблення програм довгострокового житлового кредитування та будівництва соціального житла. Забезпечення житлом має не лише матеріальне, а й соціально-психологічне значення, адже стабільне житлове середовище сприяє відновленню почуття безпеки, формуванню нових соціальних зв'язків та інтеграції у громаду, у реалізації даного напрямку перспективним напрямом є розвиток державно-приватного партнерства та залучення міжнародної технічної допомоги для вирішення житлової проблеми. С.Поляріна та О.Акімова зазначають, що механізм надання державної житлової допомоги ВПО потребує покращення фінансового та матеріально-технічного забезпечення прав і свобод [10, с.10].

Стратегічним напрямом розвитку є формування довгострокової житлової політики, що передбачає будівництво соціального житла, пільгове кредитування, компенсаційні механізми та залучення міжнародних інвестицій, так як житлова стабільність є фундаментом соціальної інтеграції та економічної активності. Зауважимо, що без вирішення житлової проблеми ВПО не можуть повною мірою інтегруватися у приймаючі громади, забезпечити безперервність освіти дітей чи стабільність зайнятості. Житлове забезпечення створює фізичну основу для реалізації інших соціальних прав, адже саме місце проживання визначає доступ до соціальної інфраструктури, закладів освіти, медичних установ і ринку праці.

Невід'ємною складовою соціального забезпечення є надання соціальних послуг, що виступає ще одним системно-структурним напрямом. Відповідно до законодавства, ВПО мають право на отримання послуг незалежно від місця реєстрації, в основі якого лежить соціальний супровід сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, психологічна підтримка, консультування, організоване кризове втручання та реабілітаційні заходи. Вони відіграють важливу роль у координації інших форм допомоги, оскільки соціальні працівники допомагають переселенцям орієнтуватися у системі соціального забезпечення, отримувати необхідні виплати, знаходити роботу або вирішувати житлові питання [10; 11].

Особливе значення має індивідуальна оцінка потреб, що дозволяє визначити рівень вразливості та розробити індивідуальний план допомоги. Комплексність цього напрямку передбачає міжвідомчу взаємодію з освітніми, медичними установами, службами зайнятості та громадськими організаціями, адже соціальні послуги виконують не лише підтримувальну, а й профілактичну функцію, запобігаючи поглибленню кризових явищ, так як ВПО часто перебувають у складних життєвих обставинах, що потребує системної соціальної підтримки. Окрім того, до основних соціальних послуг, які надаються ВПО, належать соціальне консультування, соціальний супровід, психологічна підтримка, допомога сім'ям із дітьми, підтримка людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Надання цих послуг здійснюється як державними установами, так і громадськими організаціями та благодійними фондами. Саме тому соціальні послуги спрямовані на подолання таких обставин та забезпечення належного рівня соціального функціонування осіб і сімей і виконують інтегративну функцію, поєднуючи різні напрями підтримки в єдину систему [7; 9].

Одним із вагомих напрямів соціального забез-

печення є матеріальна та фінансова підтримка, яка забезпечує задоволення їхніх першочергових потреб ВПО. Вона має стабілізаційний характер і покликана забезпечити мінімальний рівень матеріальної безпеки осіб, які втратили житло, роботу або джерела доходу. Державна допомога передбачає щомісячні виплати на проживання, адресну підтримку вразливих категорій населення, соціальні виплати для дітей, осіб з інвалідністю та пенсіонерів. Грошові виплати, гуманітарна допомога та інші види матеріальної підтримки дають змогу ВПО покрити витрати на харчування, одяг, житло та інші базові потреби. Однак така підтримка має переважно стабілізаційний характер і не може повністю вирішити проблему соціальної адаптації переселенців без поєднання з іншими напрямками соціального забезпечення. Саме тому матеріальна допомога створює основу для реалізації інших заходів соціальної підтримки, зокрема доступу

до соціальних послуг, працевлаштування та освітніх можливостей [6; 9].

У контексті реалізації норм Закону України «Про соціальні послуги» [11], фінансова підтримка поєднується з оцінкою індивідуальних потреб особи та визначенням оптимальних форм допомоги, при цьому фінансові механізми повинні бути спрямовані не лише на покриття базових потреб, а й на запобігання соціальному відчуженню та бідності. Водночас цей напрям потребує постійного вдосконалення через інфляційні процеси, нерівномірність ресурсів громад та зростання кількості отримувачів допомоги.

Напрямами соціального забезпечення ВПО формують цілісну систему підтримки, оскільки кожен із них спрямований на вирішення окремих аспектів життєдіяльності переселенців, але водночас тісно пов'язаний з іншими складовими соціальної політики (Таблиця 1).

Таблиця 1

Таблиця взаємозв'язку напрямів соціального забезпечення ВПО

Напрямок соціального забезпечення	Основний зміст	Зв'язок з іншими напрямками
Соціальної інтеграції	Адаптація переселенців до нових умов життя, формування соціальних зв'язків у громаді	Пов'язана з доступом до освіти, зайнятості, соціальних послуг та житла
Освітній та медичний	Забезпечення права на освіту та охорону здоров'я	Сприяє соціальній інтеграції та підвищує можливості працевлаштування
Економічної інтеграції та працевлаштування	Створення умов для зайнятості та економічної самостійності ВПО	Зменшує потребу у матеріальній допомозі та сприяє стабільності проживання
Житлового забезпечення	Надання тимчасового або постійного житла, компенсації за оренду	Створює базові умови для інтеграції, освіти та працевлаштування
Доступності до соціальних послуг	Соціальний супровід, консультування, психологічна підтримка	Допомагає вирішувати проблеми адаптації, працевлаштування та житлового забезпечення
Матеріально-фінансової підтримки	Соціальні виплати, гуманітарна допомога	Забезпечує базові потреби та підтримує реалізацію інших напрямів соціального забезпечення

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 2; 4; 6; 10; 13]

Вимушене переміщення, як правило, супроводжується комплексом проблем – втратою житла, роботи, соціального середовища, доступу до послуг та стабільного джерела доходу. Саме тому ефективне реагування на такі виклики потребує системного підходу, в межах якого різні напрями соціального забезпечення взаємодіють між собою, утворюючи єдиний механізм підтримки та відновлення життєвого потенціалу ВПО, адже як зазначає Е.Степанова «забороняється дискримінація внутрішньо переміщених осіб під час здійснення ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони внутрішньо переміщені особи» [13, с.103].

Усі зазначені напрями логічно поєднуються у процесі соціальної інтеграції ВПО, яка виступає результатом комплексної реалізації соціальної політики. Соціальна інтеграція передбачає включення переселенців у соціальне, економічне та культурне життя громади, формування нових соціальних зв'язків і відновлення їхнього соціального статусу. Вона неможлива без стабільних житлових умов, доступу до освіти, медичних і соціальних послуг, а також можливості працевлаштування. Таким чином, інтеграція виступає своєрідним підсумком ефективної взаємодії всіх напрямів соціального забезпечення.

Отже, напрями соціального забезпечення ВПО є взаємодоповнювальними елементами єдиної системи підтримки, оскільки кожен із них виконує окрему функцію у процесі подолання наслідків вимушеного

переміщення, але водночас тісно взаємодіє з іншими складовими соціальної політики. Лише комплексна реалізація цих напрямів забезпечує створення умов для відновлення життєвих можливостей ВПО, їх соціальної стабільності та повноцінної інтеграції у приймаючі громади.

Висновки. Підсумовуючи зауважимо, попри наявні проблеми, система соціального забезпечення ВПО в Україні має потенціал до подальшого розвитку. Її вдосконалення повинно базуватися на комплексності, інституційній узгодженості, орієнтації на довгострокову інтеграцію та формуванні соціальної згуртованості. У сучасних умовах це є не лише питанням соціальної політики, а й важливим чинником національної стійкості та відновлення країни. Загалом, соціальне забезпечення ВПО в Україні є багаторівневою системою, що поєднує матеріальні, соціальні, правові та інтеграційні механізми підтримки. Ефективність цієї системи залежить від комплексності підходу, узгодженості дій державних органів і громад, достатності ресурсів та орієнтації на довгострокове відновлення соціального потенціалу переміщених осіб. Розглянуті напрями соціального забезпечення ВПО є взаємодоповнювальними елементами єдиної системи підтримки, оскільки кожен із них виконує окрему функцію у процесі подолання наслідків внутрішнього вимушеного переміщення, але водночас тісно взаємодіє з іншими складовими соціальної по-

літики. Лише комплексна реалізація цих напрямів забезпечує створення умов для відновлення життєвих можливостей ВПО, їх соціальної стабільності та повноцінної інтеграції у приймаючі громади.

Наукові пошуки у перспективі передбачають розгляд практичних аспектів соціального забезпечення ВПО для забезпечення соціальної стійкості та розвитку українського суспільства.

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

- Актуальний стан забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. 28-ма сесія Ради з прав людини ООН. 2017. С.8. *Національна асамблея людей з інвалідністю*. URL: http://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/UPR_IDP_ukr.pdf
- Алімова І.Є. Інституційне забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип.61. С.53–62. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198495>
- Боняк В.О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип.6. С.20–22. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/>
- Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соц.політики України. 2016. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.
- Грицай І.О., Наливайко Л.Р. Внутрішньо переміщені особи: зб. нормативно-право-вих актів. 3-є вид., перероб. і допов. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 433 с.
- Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Червень 2019 р. С.4–7. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf
- Козловець М.А., Залібовська-Ільницька З.В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб як складова державної соціальної політики України: законодавчі засади. Успіхи і досягнення у науці. 2025. Вип.19. С.516–526. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9\(19\)-516-526](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9(19)-516-526).
- Кульчицький Т.Р. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Журнал Київського університету ринкових відносин: економіка, бізнес-адміністрування, право*. 2018. Вип.4 (4). С.348–358.
- Павлюк Т., Середницька Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип.50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>
- Поляріна Є., Акімова О. Аналіз соціального забезпечення та статистика внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип.33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-30>
- Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. №1. Ст.1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
- Про соціальні послуги: Закон України від 2019. № 18. ст.73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
- Степанова Е.Р. Соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *Бізнес Інформ*. 2023. Вип.1. С.101–107. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-101-107>
- Чвертко Л.А. Соціальне страхування як складова вітчизняної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Економічні горизонти*. 2022. Вип.4 (22). С.51–66. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.26701810](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.26701810)
- Чиркін А.С., Храпська А. О. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип.4. С.102–105. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21>

References

- Aktualnyy stan zabezpechennya prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib v Ukrayini. 28 sesiya Rady z prav lyudyny OON [Current status of ensuring the rights and freedoms of IDPs in Ukraine]. (2017). http://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/UPR_IDP_ukr.pdf [in Ukrainian].
- Alimova, I.Ye. (2019). Instytutsiine zabezpechennia sotsialnoho zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib [Institutional provision of social protection of IDPs]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia—Efficiency of public administration*, 61, 53–62. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198495> [in Ukrainian].
- Boniak, V.O. (2023). Sotsialnyi zakhyst vnutrishno peremishchenykh osib: suchasnyi stan ta perspektyvy udoskonalenia [Social protection of IDPs: current state and prospects for improvement]. *Juridical scientific and electronic journal*, 6, 20–22. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/1> [in Ukrainian].
- Vnutrishno peremishcheni osoby [IDPs]. *Ministerstvo sotsialnoyi polityky Ukrayiny*. 2016. <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> [in Ukrainian].
- Hrytsay, I.O. & Nalyvayko, L.R. (2024). *Vnutrishno peremishcheni osoby: normatyvno-pravovi akty* [IDPs: regulatory legal acts]. Dnipro. [in Ukrainian].
- Zvit natsionalnoyi systemy monitorynhu sytuatsiyi z vnutrishno peremishchenymy osobamy [Report of the national system for monitoring the situation of IDPs]. Cherven 2019 r. S.4–7. *Ministerstvo z pytan tymchasovo okupovanykh terytoriy ta vnutrishno peremishchenykh osib Ukrayiny*. http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf [in Ukrainian].
- Kozlovets M.A. & Zalibovska-Ilnitska Z.V. (2025). Sotsialnyi zakhyst vnutrishno peremishchenykh osib yak skladova derzhavnoi sotsialnoi polityky Ukrainy: zakonodavchi zasady [Social protection of IDPs as a component of the state social policy of Ukraine: legislative foundations]. *Uspikhy i dosiahnennia u nauatsi*, 19, 516–526. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9\(19\)-516-526](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9(19)-516-526) [in Ukrainian].
- Kulchytskyi T.R. (2018). Normatyvno-pravove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib [Regulatory and legal framework for the social protection of IDPs]. *Zhurnal Kyivskoho universytetu rynkovykh vidnosyn: ekonomika, biznes-administruvannia, parvo*, 4 (4), 348–358 [in Ukrainian].
- Pavliuk, T. & Serednytska, L. (2023). Sotsialna pidtrymka ta sotsialni posluhy vnutrishno peremishchenym osobam v umovakh viiny [Social support and social services for IDPs in the conditions of war]. *Economy and Society*, 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17> [in Ukrainian].
- Poliarina, Ye. & Akimova, O. (2021). Analiz sotsialnoho zabezpechennia ta statystyka vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Analysis of social security and statistics on IDPs in Ukraine]. *Economy and Society*, 33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-30> [in Ukrainian].

11. Pro zabezpechennya prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib. Zakon Ukrainy [On Ensuring the Rights and Freedoms of IDP. Law of Ukraine]. (2015). *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy*, 1. [in Ukrainian].
12. Pro sotsialni posluhy [On Social Services]. Zakon Ukrainy vid 2019. № 18. st.73. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian]
13. Stepanova, E.R. (2023). Sotsialne zabezpechennia vnutrishno eremishchenykh osib [Social security of IDPs]. *Business Inform*, 1, 101–107. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-101-107> [in Ukrainian].
14. Chvertko, L.A. (2022). Sotsialne strakhuvannia yak skladova vitchyznianoï systemy sotsialnoho zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib [Social insurance as a component of the domestic system of social protection for IDPs]. *Economies Horizons*, 44(22), 51–66. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.267018](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.267018) [in Ukrainian].
15. Chyrkin, A.S. & Khrapska, A.O. (2022). Zabezpechennia prav vnutrishno peremishchenykhosib: mizhnarodno-pravove rehuliuвання ta dosvid zarubizhnykh krain [Ensuring the rights of IDPs: international legal regulation and experience of foreign countries]. *Juridical scientific and electronic journal*, 4, 102–105. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21> [in Ukrainian].

Рукопис надійшов: 14.03.2026

Перше рішення: 13.04.2026

Доопрацьовано (раундів: 1): 17.04.2026

Прийнято до друку: 21.04.2026

Опубліковано онлайн: 30.04.2026

Handzha Stepan

PhD Student in the specialty 231 Social Work
V.Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

BASIC DIRECTIONS OF SOCIAL SECURITY FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the main aspects of social protection for internally displaced persons (IDPs) in Ukraine amid martial law and large-scale internal migration processes. The study aims to identify and analyze the main areas of social support for internally displaced persons in Ukraine, which will help create conditions for restoring the livelihoods of IDPs, ensuring their social stability, and facilitating their full integration into host communities. It is noted that social protection for IDPs in Ukraine is an integral component of state social policy, which aims to guarantee the constitutional rights of citizens amid extraordinary social challenges; it is comprehensive in nature and combines several interrelated dimensions—legal, economic, social, and organizational. Research has shown that the social protection system for IDPs in Ukraine is a multi-tiered system that combines material, social, legal, and integration-oriented support mechanisms. The effectiveness of this system depends on the comprehensiveness of the approach, the coordination of actions between government agencies and communities, the adequacy of resources, and a focus on the long-term restoration of the social potential of IDPs. The regulatory and legal foundations of social protection for IDPs are described, key mechanisms of state support are identified, and problematic aspects and prospects for improving the social security system are outlined. It is demonstrated that a comprehensive support system for IDPs includes a range of interconnected areas covering social integration, access to education and healthcare, promotion of employment and economic self-sufficiency, housing provision, access to social services, and financial support.

Keywords: internally displaced persons, social security, social protection, areas of social security, social services.